

Проф. ВІКТОР ДОМАНИЦЬКИЙ

**СІЛЬСЬКЕ
ГОСПОДАРСТВО УКРАЇНИ
в умовах Нової Європи**

**Prof. Viktor Domanytzkyj: Die Landwirtschaft der Ukraine
im neueuropäischen Wirtschaftssystem.**

Відбитка зо збірника
„Сільське Господарство України“.
З 6 мапами в тексті.



ПРАГА 1942.

Культурно-Наукове Видавництво УНО.

Проф. ВІКТОР ДОМАНИЦЬКИЙ

**СІЛЬСЬКЕ
ГОСПОДАРСТВО УКРАЇНИ
в умовах Нової Європи**

**Prof. Viktor Domanytzkyj: Die Landwirtschaft der Ukraine
im neuuropäischen Wirtschaftssystem.**

**Відбитка зо збірника
„Сільське Господарство України“.
З 6 мапами в тексті.**



ПРАГА 1942.

Культурно-Наукове Видавництво УНО.

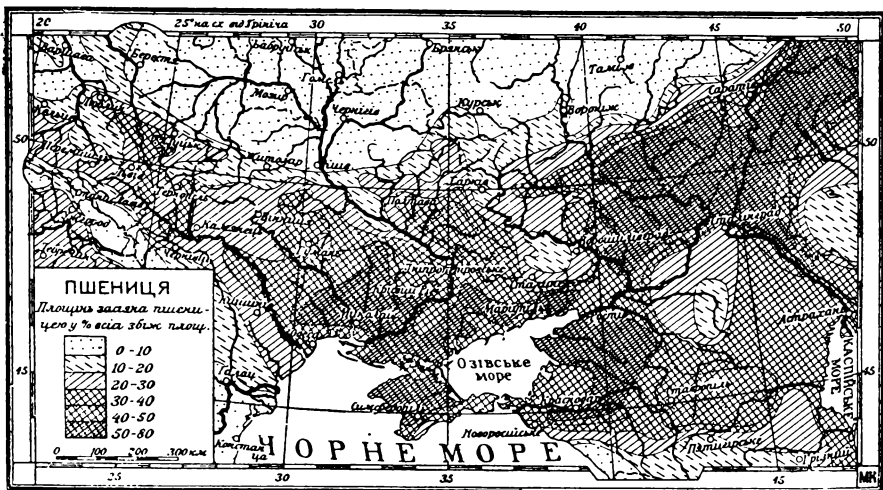
Після звільнення українських земель від комуністичного режиму й встановлення на них воєнного управління ці землі автоматично включаються в систему Нової Європи.

Повстає питання: які ж наслідки господарського, соціального та культурно-побутового характеру може принести реалізація ідеї Нової Європи взагалі та включення в неї України — спеціально?

Реалізація ідеї Нової Європи під оглядом господарським без сумніву викличе в усіх її країнах заміну стремлінь до національної автаркції, до національної самовистарчальности, стремлінням до створення всеєвропейського континентального господарства, — так само автарктичного, незалежного від колоніального та заокеанського господарства, але вже з ширшими можливостями, з ширшим діпазоном продукційних сил. З огляду на характер нового економічного ладу (Нової Європи) це господарство не буде вільним — воно буде «регульованим»,¹⁾ хоча в різних країнах Нової Європи сила (інтенсивність) цього державного регулювання та його методи без сумніву будуть неоднакові. Зокрема для України треба випрацювати та застосувати такі спеціальні методи пропаганди та економічної політики, щоб між регулюванням і дійсним продукційним процесом установилася в найвищій мірі ефектовна рівновага.

У зв'язку з цим Україні доведеться сильно перебудувати своє дотеперішнє господарство, пристосоване до потреб радянської-євразійської системи з її скрайньо націоналізованим (етатизованим) і централізованим господарством. Зокрема без сумніву наступить значно повніше використання продукційних сил та можливостей

¹⁾ Д-р Я. Падох: «Шлях великонімецької заграничної господарки» — реферат викладів на курсах «За Нову Європу» в Берліні 1941 р. — «Краківські Вісті» ч. 183 (338) з дня 21. 8. 1941; рівнож його реферат в «Кр. Вісті» ч. ч.: 165, 170, 173, 175, 176 і 182.



М а п а ч. 1. Засіви пшениці (озимої і ярої разом) на українських землях.

України, а в багатьох галузях їй доведеться заповнити, бодай частково, те порожнє місце, що створилося на ринках континентальної Європи в наслідок економічної блокади її, і то з огляду на обставини воєнного часу зробити перебудову господарства України необхідно в найкоротший — можливий час.

Перейдемо до огляду перспектив с.-господарства України.

Домінуючою над усіма культурами на Україні є нині к у л ь т у р а п ш е н и ц і. (Див. мапу ч. 1.) Року 1936 під культурою пшениці було в к. У. Р. С. Р. (під озимою й ярою разом) — 7.288.400 га, а бо 28% усієї посівної площі.²⁾ Нема підстав думати, що домінуюче значення цієї культури в умовах Нової Європи зменшилося б; навпаки — можна думати, що посівна площа під цією культурою буде розширюватися за рахунок посівної площі жита, вівса та ячменю; разом з тим, без сумніву, далі буде звужуватися посівна площа під ярою — менш врожайною пшеницею, а розширюватися — під озимою — більш врожайною та більш чуливою на всі агрокультурні заходи. Головна ж увага української агрономії має бути скерована не стільки в бік еволюції посівплощі пшениці, скільки — в бік піднесення її врожаїв (зборів) з 1 га.

На р е ш т у з е р н о в и х т а с т р у ч к о в и х припадало р. 1936. 45% посівплощі; на технічні культури — 9%; на кормові — рівнож 9%; на баштанні, городні та інші — також 9%. Стремлінням української агрономії буде й далі розширювати посівплощу під кукурудзою, стручковими, технічними, баштанними, городніми, садовими та кормовими рослинами, а натомість звужувати посівплощу під житом, вівсом та ячменем. Поширення посівплощі кукурудзи та проса сприяє розвитку птахівництва й свинарства, а по-

²⁾ «МТС и колхозы в 1936 году» — статист. сборник. Москва. 1937, стр. 398.

ширення площі незбіжєвих ентомофільних рослин створює блискучу конюнктуру для п а с і ш н и ц т в а, яке, подібно як у Північній Америці, може після своєї долі народньо-господарського доходу стати на третє — четверте місце між галузями сільського господарства, — якщо оцінювати бджолу і як транспортера пилку та запилювача с.-г. рослин.

Але огляд культур України ліпше робити для кожної з її природничих зон — Корінного Степу, Лісостепу (передстепу) та Полісся, починаючи з найдалі висунутих на південь: Кубані та Корінного Степу України. Степові формації різного ступня виявлення грають в житті українського народу дуже велику — домінуючу ролю, що кладе свою глибоку печать на всі вияви господарського й соціального ладу, духа, культури. Характеристичною особливістю степових формацій є несталість підсоння, великі хилитання, великі амплітуди щодо вогкості, тепла, захмарености неба, інсоляції, тощо. Майже кожного четвертого року настає в степу т. зв. «п о с у х а», а майже кожного одинадцятого року — велика «п о с у х а». Тоді врожаї с.-г. рослин знижуються, або гинуть; за браком корму вирізуються або гинуть с.-г. тварини, і сільське господарство руйнується, або й зовсім зникає. Тому можна говорити про несталість сільського господарства в степу.³⁾

З т е х н і ч н и х культур Корінного Степу одною з найцінніших для Нової Європи є к у л ь т у р а б а в о в н я н н и к а, яка дає сирівець і для текстильної, і для хемічної, і для олійної промисловости (р. 1938 добувалося з насіння бавовняника 18% світової продукції олії). На Україні — в причорноморській полосі управляють нині по-над 500.000 га бавовняника (р. 1936 було під ним 192.700 га, або 1% цілої посівної площі к. У. Р. С. Р.)⁴⁾, але є повна можливість цю площу значно розширити, хоча собівартість української бавовни покищо дуже висока з огляду на низькі врожаї (збори) з 1 га. Напр., в постанові Р. Н. К. к. У. Р. С. Р. з дня 16. 3. 1935 р. говориться: «§ 2. Виходячи з досвіду роботи по бавовнику, встановити таке завдання по врожайності бавовни — сирцю: на 1935 р. — 2,8 ц. з га, на 1936 р. — 3,2 ц. з га, і на 1937 р. — 3,6 ц. з га».⁵⁾ Одначе те саме джерело («Бавовник на Україні») зазначає далеко вищі врожаї бавовни — сирцю з 1 га, напр., р. 1931 в Бериславському районі (Одещина) з площі 486 га пересічно по 10,5 ц. з 1 га, р. 1934 колгосп «Комінтерн», Голопристанського району дав по 11,7 ц. з 120 га збиральної площі.⁶⁾

Редактори цієї книжки слушно завважують, що «при вчасному сіянні, старанному і вчасному обробітку, механізації межирядної культувації бавовника,⁷⁾ зібрані без втрат та сушіння післямороз-

³⁾ Віктор Доманицький: «Проблема організації сталого господарства в степу». Подібради. 1926.

⁴⁾ «МТС и колхозы в 1936 году» . . . стр. 398.

⁵⁾ «Бавовник на Україні». Київ-Харків. 1935, стор. 6.

⁶⁾ Там же, стр. 6 та 7.

⁷⁾ Тут велику послугу може принести мала моторова фреза німецької фабрики Сіменса, пристосована до межирядкової культувації городніх культур.

ного збору сирцю і коробочок, — бавовносійні колгоспи України можуть забезпечити високий урожай бавовника» . . .⁸⁾

Другою вельми цінною для Нової Європи технічною культурою Кубані й Корінного Степу є культура сої, — рослини під багатьма оглядами надзвичайно важливої: насіння сої дає олію (р. 1938 зі сої здобувалося 9% світової продукції олії); зі соєвих макухів робиться соєва мука, — надзвичайно багата на білки і то такі, що за своїм фізіологічним впливом дорівнюють білкам тваринного походження (єдина з усіх рослин!); зі соєвої муки можна робити соєве молоко, сири, соси, підливи, тощо; бактерії на корінні сої фіксують азот повітря й ним збагачують ґрунт; нарешті, коріння сої в дуже сильній мірі поліпшує будову ґрунту (робить його горшкуватим), що знову приводить до найліпших умов водноповітряного режиму і до вельми інтенсивних мікробіологічних процесів у ґрунті, — корисних для наступних с.-г. культур. Культура сої на Кубані й в Україні — в цілому Корінному Степу (Одещина, Херсонщина, Дніпропетрівщина, Таврія, Донеччина) може надзвичайно розширитися й може спричинитися до не аби-якого підвищення врожайности українських степових ґрунтів.

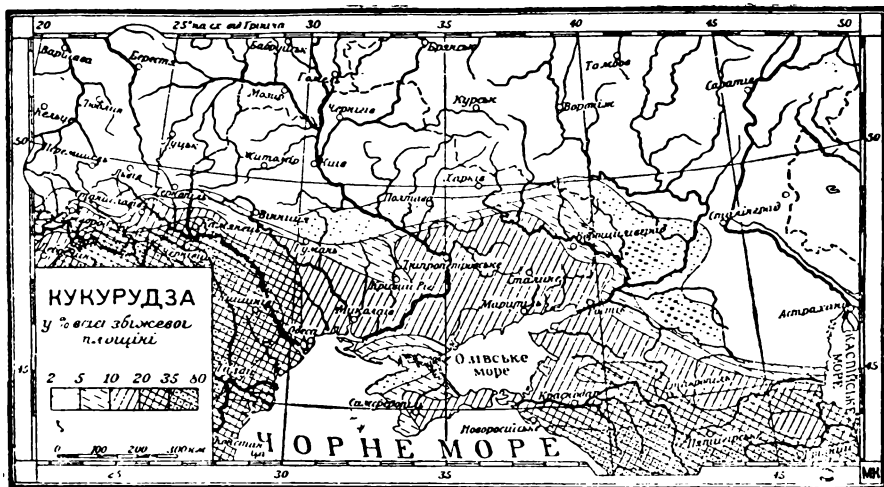
Далі — культура соняшника, яка дає сирівець для олійної промисловости (р. 1937 з насіння соняшника здобувалося 5,3% світової продукції олії), добрі макухи, а в степу ще й паливо (бадилля, головки) та попіл — сирівець для виробу карбонату калію (K_2CO_3), є на Кубані та в Україні традиційною, а за часів радянської влади дуже розширилася (р. 1928. лише в Україні 1.269.100 га, р. 1934 — 815,900 га, р. 1936 — 692.600 га); вона має всі дані для того, щоб в умовах Нової Європи відновити свою посівну площу з р. 1928. (відтак навмисно зменшену московською владою к. С. Р. С. Р.), а може й перевищити її, бо насіння соняшника (як і сої) може в значній мірі замінити бурські оріхи (арахіс), кокосові оріхи та пальмові ядра, що масово ввозилися до Європи з інших частин світу.

З олійних культур меншого значення, але також важливих, суть: культура рицинусу (незамерзаючий олій для аеропланів), арахісу, сезаму (кунжуту) та перілли. Всі ці культури, яко тепло — й світлолюбні, можливі лише в Корінному Степу та на Кубані.

Середня Європа вавжди імпортувала багато білків рослинного походження. Під цим оглядом на Кубані та в Корінному Степу України є вельми сприятливі умови для розширення культур фасолі та нуту (*Cicer arietinum*), який культивують у широкому розмірі в Індії. Обидві рослини в умовах України майже не мають шкідників з царства комах і тому дають тут високі врожаї високоякісного насіння.

Дуже важливою культурою Корінного Степу України та Кубані є культура кукурудзи, з зерна якої робиться мука, з кілець-ростків душиться олія, а стебла суть сирівцем для хемічної про-

⁸⁾ Там же, стор. 6—7.



М а п а ч. 2. Засіви кукурудзи на українських землях.

мисловости; крім того, вона вичищує землю від бурянів, що за час більшовицької влади сильно розмножилися на полях України; як показали багаторічні досвіди «мережі досвідних участків півдня та південного сходу Росії» під керівництвом В. В. Таланова в р. 1909—1917, кукурудза тут (навіть у роки «посухи») може дати дуже високі врожаї, напр., пересічно на Хоперському участку (Північ Донської Области) — 18,5 ц. з 1 га, на Краснодарському досвід. участку 48,75 ц. з 1 га, — це для американських зубовидних сортів; для місцевих (Чінквантіно, Грушівська) — о 23—38% нижчі. На підставі цих досвідів В. В. Таланов дав картограму, в якій наведені кордони північної межі кукурудзи та 8 районів розповсюдження її урожайности сортів кукурудзи, що відрізняються, крім того, й деякими особливостями в методах її uprawи.⁹⁾ Посівна площа під кукурудзою на Україні сягнула р. 1936. площі в 962.500 га, але можливості для розширення цієї культури ще дуже великі, особливо якщо взяти під увагу можливість механізації uprawи цієї рослини. (Див. малу ч. 2).

Все ж основними польовими культурами Корінного Степу є яра пшениця, ячмінь (р. 1936. в цілій У. С. Р. Р. в колгоспах 2.451.100 га) та просо (р. 1928 — в цілій У. С. Р. Р. — 1.591.500 га; р. 1934 — 1.873.600 га, а р. 1936. лише в колгоспах — 411.900 га) . . .¹⁰⁾ Просо є рослиною дуже посухостійкою (див. малу ч. 3), але воно не могло мати значення в колективізованому господарстві; навпаки воно має величезне значення в індивідуальному трудовому господарстві: зі зерна робиться пшоно, що йде на виготовлення пшоняної каші й має в собі такі вітаміни, яких не мають інші зернові (збіжіві) рослини; зерно й пшоно є знаменитим — при-

⁹⁾ Под редакцією В. В. Таланова: «Селекція и семеноводство в С. С. С. Р.». Москва. 1924. стр. 245—249.

¹⁰⁾ «МТС и колхозы в 1936 году» . . стр. 399; «Народне господарство УССР». Київ. 1935. стор. 220—221.



М а п а ч. 3. Засіви проса на українських землях.

родним кормом для птиці, особливо — для курей; луска та полова (парена) є добрим кормом для свиней; просяна солома за своєю відживною якістю (для рогатої худоби, але не для коней) дорівнює доброму сіну з лук. Тому за переходу до індивідуальної трудової господарки просо відвоює назад втрачену посівплощу, тим паче, що посів його широкорядковим посівом і просалування міжрядь (руками чи фрезою) дає можливість збирати дуже високі врожаї з 1 га (30—50 ц. з 1 га). Зусилля української агрономії треба скерувати в бік поширення посівплощі й піднесення врожайності проса, особливо беручи на увагу конечне розширення на Україні птахівництва.

Нарешті в Корінному Степу є надзвичайно сприятливі умови для плекання баштанних (кавуни, дині, огірки, гарбузи) та городніх рослин, рівнож як і рослин садових. Поле, на якому плекають кавуни та дині, зветься на Україні «баштан»; звичайно це не буває чиста культура самих кавунів чи динь, а — культура комбінована: поміж рядами кавунів та динь культивують фасолу, нут (*Cicer arietinum*), кукурудзу, сорго (*Sorghum vulgare* — *Holkus Sorgh.*), соняшник, тощо; тому гарбузові рослини звуть на Україні «баштанними»; посівна площа баштанних і городніх культур розширилася в к. У. Р. С. Р. з 206.200 га р. 1913 на 960.100 га р. 1934. На цій базі швидко може бути розбудований як експорт свіжої садовини, кавунів, динь та городини, так і велика овочево-консервна промисловість. Особливо велике значення матимуть зіллясті рослини однолітні та багаторічні (кавуни, дині, полуниці, суніці), а з садових ті, що зачинають родити в ранньому віці (абрикоси — мірабелі, броскви, ягідні куці). Спеціально культура кавунів, з огляду на наявність сортів з твердою шкурою й ніжним, соковитим та солодким мякушем, як от, напр. «Побідник Крима», без сумніву, зазнає раптового й великого розширення, бо в цей спосіб легко можна вирівняти недостачу колоніальних та

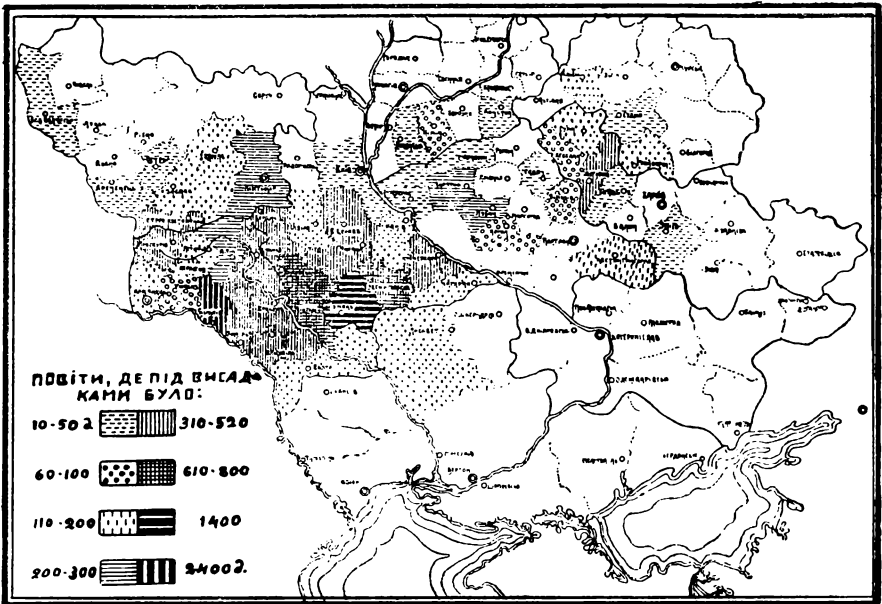
заокеанських фруктів (бананів, каліфорнійських, канадських і австралійських яблук, тощо). Рівнож мед з кавуна (нардек) та джем з динь (бекмес) і абрикосів можуть мати велике значення для Нової Європи.

Щодо деревних порід, то необхідно перевірити в ширших розмірах успішні досвіди В. Г. Ротмістрова на Одеському Досвідному Полі з культурою оливки (маслини). Рівнож треба пильно простудіювати проблему «горіхових лісів», с. т. плекання таких лісових порід, які дають рівночасно і цінні продукти для відживлення людей, і цінне деревно, напр. оріхи з роду *Juglans*, каштани, ліщина, мигдаль, тощо. Добра конюнктура складатися для шовківництва, а в зв'язку з ним і для культури морви (*Morus alba* L.).

Вичислені деревні породи можуть і мусять входити як складові частини в польово-захисні лісові смуги (як показали досвіди на Докучаєвській с.-г. досвідній станції, ці смуги є добрим заходом для піднесення родючості полів у степах), в меліоративні посадки для закріплення ярів, круч, сипучих пісків, тощо, які ж знову в характері публічних робіт мусять набрати широкого розміру, щоб злагодити павперізацію селянства в добу більшовизму.

Все це торкалось переважно районів з найбільшою кількістю тепла та безхмарних днів, з найбільшою інсоляцією, а в той же час районів найсухіших (300—450 м. м. опадів річно), с. т. Корінного Степу та Кубані. Ґрунти тут переважно чорноземи.

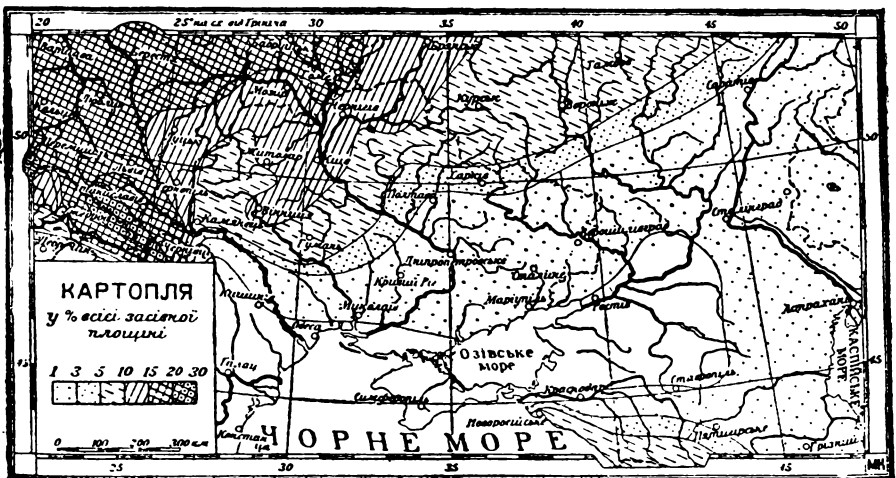
Другою зоною України — на північ від Корінного Степу є зона Лісостепу, що характеризується вже більшою вогкістю (450—550 м. м. опадів річно), більшою хмарністю та меншою інсоляцією, як рівнож значним поширенням деґрадованих Ґрунтів (деґрадованих чорноземів, сірих лісових глин, суґлинків, супісків). В лісостепу України головними культурами суть: озима пшениця, озиме жито, овес, ячмінь, а з технічних — культура цукрових буряків (р. 1936 — було 864.700 га); на цій базі розвинулася потужна цукроварська промисловість, що перед світовою війною 1914—1918 р. р. давала біля 15% народногосподарського доходу України. Тут же знаходимо надзвичайно сприятливі умови для продукції насіння цукрових буряків — культури у вищій мірі інтенсивної та працевіткої, що не лише задовольняла потреби українського бурякосіяння, але й давала великі лишки насіння на експорт до Європи та Америки (експорт перевищував імпорт р. 1911 о 178.000 ц., р. 1913 — о 116.000 ц.). Це примусило великі насіннові фірми Німеччини, як от Рабетте та Гізекке, бр. Діппе, Гайне та інш., відчинити на Україні свої філіяли, а фірма Рабетте та Гізекке, що тримала в своїх руках 50% світової торгівлі цукрово-буряковим насінням, збудувала в м. Вінниці (Поділля) завод для чищення цукрово-бурякового насіння на 100.000 ц. річної продукції. Найбільша площа під цукрово-буряковими висадками була р. 1914 — 33.000 га, а урожай (збір) того ж року був 400.000 ц. До 1914 р. ця культура була найбільше поширена на Поділлі, але за час війни та радянської влади переосу-



Мапа ч. 4. Площа під висадками цукрових буряків на українських землях р. 1918.

нулась на Полтавщину, Харківщину, Вороніжчину, де сухіше і де насіння не потребує штучних заходів для його сушення (див. мапу ч. 4).

З дальших технічних рослин Північної України треба відмітити: 1) б а р а б о л ю (картоплю) для технічних цілей (площа під картоплею взагалі зростає у к. У. Р. С. Р. з 620.000 га р. 1913 на 958.600 га р. 1934) — (див. мапу ч. 5); 2) л е н - д о в г у н е ц ь (на волокно



Мапа ч. 5. Площа під бараболою (картоплею) на українських землях.

— типу Ризького льну), якого було р. 1934 — 54.000 га, а р. 1936 вже аж 102.400 га (лише в колгоспах — 101.900 га); поруч з тим 3) культуру конопель, що р. 1928 займала площу 171.000 га, а р. 1934 звузилась до 95.000 га — всього олійно-прадівяних цього типу — р. 1934 було 149.400 га; 4) культуру тютюну — махорки, площа під якими (в цілій к. У. Р. С. Р.) р. 1934 сягала: тютюну — 11.000 га, махорки — 35.700 га, — разом 46.700 га. Ці культури мають всі дані для того, щоб поширюватись та поліпшуватись.

В кінці XIX ст. в західній частині лісостепу України велике значення мала культура озимого рапсу, що давала сирівець для олійної промисловости. З огляду на розмноження шкідників тваринного походження, вибагливість рапсу на ґрунт і спад цін під впливом інвазії колоніяльних і заокеанських олійних сирівців цю культуру на Україні майже залишили. Нині для неї створюється добра кон'юнктура, спеціально — в лісостепу України.

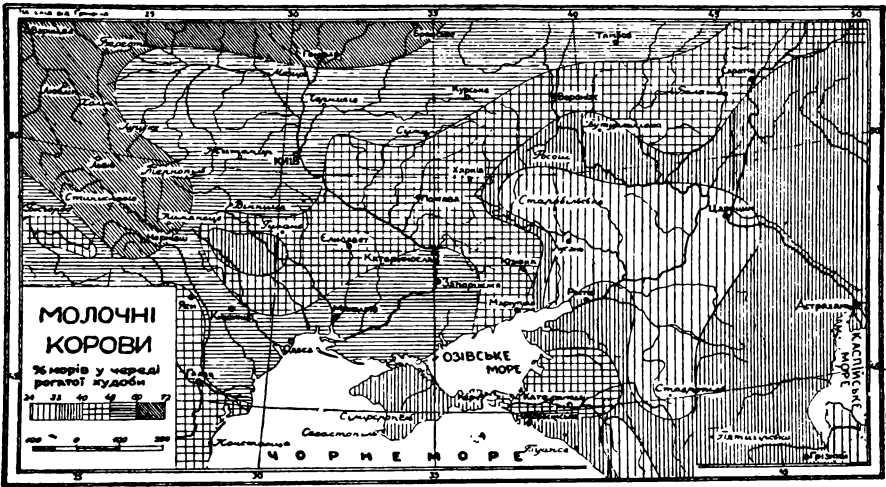
На Полтавщині поважно розширилася культура перечної м'яти (*Mentha piperita*), етерово-оліюватих та лікарських рослин. В м. Лубні давно вже існує досвідна станція лікарських рослин, що має поважні досягнення.

Під оглядом білків рослинного походження Західний Лісостеп України (губ. Волинь, Київ, Поділля) давав для Німеччини перед початком війни 1914 р. великі кількості гороху зеленого («Фольгера», «Рихлік») та жовтого («Вікторія»), сочевиці, фасолі, та бобу. Існують тут райони, де горох з невідомих причин зовсім не ушкоджується гороховим жучком (*Bruchus pisi*). З них є можливість одержувати високоякісне насіння гороху, й там ця культура мала б зайняти домінуюче місце.

При північній межі лісостепу (а почасти переходить і в дальшу на північ зону — Полісся) розташувалася культура двоукосної червоної конюшини, що дає не лише траву та сіно, але й високої якости експортне насіння, знане й улюблене в Європі; крім того, ця рослина на ґрунтах західного й північного лісостепу фіксує багато повітряного азоту й сильно поліпшує структуру ґрунту. Під цією культурою була р. 1936 поважна площа — 468.600 га (лише в колгоспах — 361.900 га). Посіви конюшини на Україні поширені переважно у Вінницькій, Київській, та Чернігівській області; особливо насичена конюшиною західня частина Вінницької області. Найбільш урожайною є конюшина рівнож у згаданих областях. Зусилля агрономії мають бути скеровані на те, щоб насиченість конюшиною в сприятливих для неї районах збільшилась та щоб поставити там цю культуру в найліпші умови зросту.¹¹⁾

В лісостепу України знаходяться й найголовніші садові райони: Подільський яблушно-сливяний, Мошурівсько-Поташський (на Уманщині) — яблушно-черешневий, Лисянсько-Моринецький (на Звенигородщині) — сливяний, Опішнянський — сливяний на Полтавщині, тощо. Для всіх них складається тепер дуже сприятлива кон'юнктура.

¹¹⁾ І. С. Травин: «Клевер У. С. Р. Р.». Київ—Харків. 1935.



М а п а ч. 6. Відсоток корів у череді великої рогатої худоби на україн. землях.

Протягом останніх десяти літ в Україні влада поширювала культуру кавчуконосних рослин «кок-сагіс», «тау-сагіс», що походять з Середньої Азії. Близьких даних про ці рослини не маємо, але все говорить за те, що вони в задовольняючий спосіб вирішують проблему кавчуку в умовах блокованої Європи. Посівна площа цих рослин згідно з планом на р. 1941 мала сягати декількох тисяч га.

У воєному Поліссі України (по-над 550 м.м. опадів річно) вельми цінними культурами, крім збіжєвих та стручкових, суть культури (вже відмічені й для північного лісостепу): 1) б а р а б о л і (на цій базі, — гуральнича, крохмальна й декстринова промисловість); 2) червоної конюшини та 3) гречки, що дає дуже цінні крупи (має специфічні вітаміни), борошно й є знаменитим медодаєм. Посівна площа гречки в цілій к. У. Р. С. Р. (лише в колгоспах) р. 1936 була 602.800 га. Яко підсобні до цих культур необхідно поширити тут культури солодкого люпину та с е р а д е л і (дані Новозибківської та Радомишлянської с.-г. дослідних станцій). Крім того, в Поліссі є багато в и п а с і в т а л у к, які, одначе, потребують меліоративних заходів; після цього з'явилася б тут поважна база для молочної господарки, спеціально для масового виробу м а с л а й с и р і в (як знаменито вміють українці опанувати цю галузь с.-г. промисловости, — це довів блискучий розвиток молочарської кооперації в Галичині на чолі з її центром «Маслосоюз»).

Щодо продукції тваринних білків і товщів, то крім молочної господарки (див. малу ч. 6), можна було б порівнюючи легко й швидко відродити п т а х і в н и ц т в о, закладаючи великі ферми к у р е й з великими інкубаторами та штучними квочками, що моглиб давати курчат круглий рік, без огляду на пору року (такі спроби були переведені в Німеччині та в Австрії в часах світо-

вої війни 1914—1918 р. р.). До тої війни народньогосподарський дохід од птахівництва на Україні майже дорівнював народньогосподарському доходу від рогатої худоби.¹²⁾ В районах близьких до річок, озер, ставків створюється добра кон'юнктура для плекання та відгодівлі гусей і качок.

Далі порівнюючи легко й швидко можна відродити свинарство (р. 1935 було свиней 4.734.700, а р. 1928 — 6.962.900). Це дало б працю беконарням України, що побудовані у Вінниці, Кременчузі та в інших містах України.

Нарешті вівчарство й плекання кіз, що дуже занепали за часів колективізації (з 8.112.200 овець та кіз р. 1928 — на 2.756.200 — р. 1935), без сумніву відродяться з переходом до індивідуального трудового господарства, бо в житті українського селянина вони завжди грали дуже велику ролью (молоко, бриндзя, м'ясо, смушки, кожух, овна, тощо). Спеціально щодо молочних та довгошерстих кіз, то українській агрономії доведеться зломити нарешті упередження селян (козу на Україні плекали переважно жиди та міське населення) і таки добитися ширшого їх розповсюдження.

Але виключного значення в житті України набрала проблема тяглових ресурсів, придатних для індивідуального трудового господарства. Щойно після розршення цієї проблеми можна приступити до ліквідації колгоспів та перейти на індивідуальні трудові господарства. Тому найактуальнішими проблемами на Україні стали: 1) якнайшвидче відродження конярства; 2) робота на биках та коровах; 3) постачання найдрібніших тракторів.

Ми вичислили головніші галузі й культури, що мають і матимуть велике значення не лише для України, але й для Нової Європи.

Одначе врожайність з 1 га цих культур (особливо просапних — окопових) в порівнянні з врожайністю (з 1 га) до світової війни 1914—1918 р. р. не підвищилась (у просапних знизилась о 20—40%). Напр., для цукрових буряків пересічна врожайність з 1 га для р. р. 1905—1914 була біля 162 ц., а пересічна врожайність 1928—1935 р. р. — 97,7 ц.; для зернових (збіжєвих) культур радянська статистика за ті ж періоди показує збільшення з 8,5 ц. на 9,7 ц., але метода визначення врожаю в неї зовсім інша, ніж була до війни 1914 р., а саме — нині визначається т. зв. «біологічний врожай» («на корню») і автоматично зменшується на 10% (на евентуальні втрати), в той час як до 1933 р. показувався врожай фактичний в коморах і шпіхлірах. Страти ж од перезрівання й перестою, за уборки, молотби, тощо, в умовах радянської господарки в декільки раз перевищують 10% біологічного врожаю.

Життєвим інтересом Нової Європи є якнайшвидше відродити сільське господарство України, якнайшвидше підняти врожайність українських полів,

¹²⁾ Сергій Остапенко: «Економічна географія України». Київ. 1919, стор. 116.

лук, городів, садів, виноградників; якнайшвидше розмножити число с.-г. тварин і птиці (дробу) та піднести їх вивданість.

Одначе цілий господарський, соціяльний та культурно-побутовий лад, що витворився на Україні за добу більшовицького панування, буде всі ці процеси сильно гальмувати. Як відомо, більшовицька влада в р. р. 1928—1933 примусовими мірами перевела т. зв. «масову (суцільну) колективізацію» селянських господарств та «боротьбу з куркульнею як з класою». Кінець кінцем на сьогодні ми маємо фактично єдине на цілу к. С. Р. С. Р. державне підприємство — планове, скрайньо централізоване, тракторизоване, механізоване. Колишній селянин у ньому обернений в пролетаря, в сільсько-господарського робітника, в батрака. В колгоспах заведена вузька спеціалізація, — так, що молодші генерації технікою багатьох трудових процесів у сільському господарстві зовсім не володіють, а організаторами й адміністраторами дрібного трудового господарства вони могли б стати аж за якийсь час — після відповідного вишколу та кількох років самостійного господарювання.

Плановість сільського господарства, повязаність (погодженість) його поодиноких первнів, галузь і культур між собою та з іншими галузями народного господарства (торгівля, промисловість, транспорт, харчування населення, тощо) приводить до того, що в сільському господарстві не можна зробити будь-якої зміни без того, щоб не викликати більших чи менших змін і в інших галузях сільського та народного господарства. Тому будь-які реформи на Україні можна й треба робити не стихійно — раптово, а поволі — на підставі добре розробленого й продуманого плану реорганізації сільського й народного господарства. До сучасного стану сільське господарство України доведене трьома п'ятилітніми державними планами («пятилітками»), що були скеровані в бік зростаючого удержавлення (етатизації) народного й сільського господарства в країні.

Очевидно й зворотній процес — «роздержавлення» (денационалізації, дезетатизації) може відбутися так само лише на підставі якогось багатолітнього плану, хоча темп цього процесу, без сумніву, може й мусить бути значно швидшим, бурнішим, ніж попередній процес етатизації.

Справа в тому, що серед українського селянства є чимало таких, які від багатолітньої етатизації стомилися, які найрадіше б негайно розділили колгоспита їх майно між індивідуальні господарства й які не бажають собі будь-якої контролю та регулювання з боку влади. Хоч напевно є також і якась частина селянства (молоді), яка інших форм господарювання, як сучасні, і не уявляє собі. Ці суб'єктивно-політичні причини примушують прискорити темп денационалізації-дезетатизації. Але існують також і об'єктивні причини. Сколективізоване господарство

в порівнянні з індивідуальним трудовим має не лише переваги та позитивні риси, але й органічні дефекти та негативні риси. Головним з таких дефектів є мала інтенсивність, неухважність та низька якість сільсько-господарської праці в колективізованому господарстві. Борючись з цим дефектом, більшовики розробили складну систему праці на «врок» («сдельщина»), «стахановщини», «соціалістичних змагань», тощо. Цими заходами їм пощастило значно підняти продуктивність (але не якість) с.-г. праці. Все ж і після цих реформ ані щодо продуктивності, ані щодо якості праці в колгоспах ще й нині не можна порівнювати з працею вільного селянина «на свійому». Далі — в колгоспі міняється психіка селянина — щезає без сліду т л ю б о в д о з е м л і (любоб до с.-г. праці — «влада землею над людиною»), яку в свій час майстерньо змалювали українська письменниця Ольга Кобилянська та російський письменник — соціолог Ілєб Успенський (Глѣбъ Успенскій). За такої ситуації не можна серйозно говорити про піднесення сільського господарства, про піднесення родючості землі, про зріст числа та якості с.-г. тварин, доки в країні не існує численного індивідуального трудового господарства.

Повстає питання: «Чи на Україні взагалі можна підняти ще родючість ґрунтів?» — Сільсько-господарські дослідні установи України за шістьдесят літ своєї праці надзвичайно досконало розробили раціональні методи господарювання в умовах України (зокрема господарювання в степах) і довели багатолітніми й численними екзактними досвідами (експериментами), що застосування цих великих винаходів у масовому практичному господарстві України могло б спричинитися до швидкого піднесення врожаїв (зборів) з одного га в три — чотири рази супроти сучасних урожаїв, і то — з, порівнюючи, невеликими інвестиціями. Досвід дореволюційної громадської земської агрономії показав, що українське селянське господарство досить легко приймає засади агрономічної науки й здібне стати поступовим господарством. Йде лише про прискорення темпа цього процесу, про швидку й інтенсивну пропаганду винаходів українських с.-г. дослідних станцій, про найдоцільніші методи цієї пропаганди та про встановлення такого економічного й політичного режиму, який сприяв би відродженню сільського господарства на Україні. Досвід т. зв. «Нової Економічної Політики» — «НЕП»-и, яку вела більшовицька влада на Україні в р. р. 1921—1925, показав наочно, що сприятливою для вільного індивідуального трудового господарства економічною політикою вдалося фактично за чотири роки не лише вирівняти всі рани з доби світової війни 1914—1918 р. р. та з доби «воєнного комунізму» (1919—1921), але де в чому навіть перевищити довоєнний (до р. 1914) рівень. Навпаки — досвід доби «воєнного комунізму» (1919—1921) та доби примусової масової колективізації (1928—1933) показав, що боротьба з вільним індивідуальним трудовим госпо-

дарством в умовах України приводить до страшних катастроф.

Все це примушує нас думати, що й в найближчі роки (але не негайно) переведення земельної реформи за якимось прискореним (але не революційно-раштовим, негайним) планом у напрямку створення життєздатних індивідуальних трудових господарств і заміна метод грубо-примусового державного регулювання методами тонкої, делікатної — майже непомітної для селянина-продуцента пропаганди та економічної політики (напр. за допомогою с.-г. кооперації, громадської агрономії, с.-г. станових і станово-освітніх організацій, тощо) далось б досягнути нечужовано-швидкого, бурного процесу відродження та поступу сільського господарства на Україні.¹³⁾

Тому є konieczністю розробити якнайшвидче при участі відповідальних німецьких фахівців, українських фахівців з місць, українських фахівців з еміграції та заступників українського селянства основний закон про землю та селянство на Україні, як рівнож — робочий план аграрної реформи, який без сумнівів буде розкладений на декільки літ. В цьому законі й плані має бути, на думку автора цих рядків, певна орієнтація на найпродуктивніші й найдосконаліші елементи хліборобського стану, на його еліту. Російське законодавство й економічна політика до 1905 р. були скеровані в напрямку узгляднення інтересів великого шляхетського землеволодіння; після 1905 р. т. зв. «Столипінська реформа» була зорієнтована на «міцного хлібороба» («кріпкого мужичка»), реформи більшовицької влади — спочатку — на «незamoжного селянина», відтак — на «червоного куркуля» (НЕП), від р. 1927 — на «колгоспника-пролетаря», від р. 1933 — на «zamoжного колгоспника» (вираз Сталіна). Майбутня українська земельна реформа, на думку автора цих рядків, має бути зорієнтована на «селянина поступового», на «селянина загально й фахово освіченого». Критерієм поступовости може бути закінчення с.-г. школи, Позашкільного Хліборобського Вишколу Молоді, організація взірцевого господарства, перемоги в с.-г. змаганнях, тощо.

Нині вся земля на Україні є націоналізована, але 81,8% її передано колгоспам «у безтермінове користування, себ то навічно». Автор цих рядків стоїть на ґрунті відновлення обмеженої приватної власности на землю з рівночасною націоналізацією земельної ренти (але не землі!) — для великих землевласників — у повній мірі, для дрібних — частково.¹⁴⁾ В разі вилучення землі з товарового обороту счезне земельна рента — тоді відпала б і націоналізація ренти.

¹³⁾ Віктор Доманицький: «Нові засади аграрного законодавства». — Прага. 1936, стор. 7—8.

¹⁴⁾ Віктор Доманицький: «Нові засади аграрного законодавства». — Прага. 1936, стор. 14—15.

Великою проблемою в умовах України є проблема не д р о б и м о с т и індивідуальних господарств. Ця пруська звичаєва норма, досить розповсюджена в середній Європі, нині взята до діючого німецького земельного права. Більшовицький земельний кодекс, що діяв до р. 1927, (надзвичайно продуманий і доцільний в умовах Східної Європи) рівнож мав у собі цю новелу (§ 86), але українське населення «ніяк на неї не могло пристати».¹⁵⁾

З аграрною реформою тісно зв'язане питання про найліпшу форму розселення та землевпорядження. Під цим оглядом Україна має не аби-який досвід. Для різних районів це питання треба рішати інакше. Але в більшості випадків, на думку автора цих рядків, найліпшим буде не великий «в и с е л о к» чи «к о л о н і я» (осада) з хуторською або отрубною формою наділення землею.¹⁶⁾

Як о д а л ь ш і п р о б л е м и приходять: поліпшення (меліорація) земель та відбудова сіл; упромисловлення села; транспорт продуктів сільського господарства, шпихлірі та холодарні; постачання с.-г. машин та знарядь, постачання хемічних виробів, постачання насіння, с.-г. тварин та інших агрокультурних матеріалів; хатне господарство на селі; с.-г. кредит, с.-г. асекурація, с.-г. податки та повинності, проблема збуту й цін у сільському господарстві; сільська кооперація; опіка над немічними, хворими та старими селянами; трудова повинність села; проблеми агроосвіти, агродопомоги та агропропаганди.

В кожному разі розробляти робочі плани без знання сучасної господарської дійсності на Україні, без участі її фахівців, що працюють на місцях (в терені), неможливо.

Х т о ж , д е й я к м а в б и розробляти план від-родження українського сільського господарства в умовах Нової Європи? А хто мав би переводити його в життя? — Ці питання дуже важливі й делікатні. В західній та Середній Європі по відношенню до Сходу Європи, до східно-європейської науки, до східно-європейської інтелігенції було завжди досить багато поверхового, нічим необґрунтованого, необ'єктивного упередження та зарозумілості (це можна помічати навіть у тих фахівців-українців, що скінчили західно-європейські високі школи). Це упередження та недовіра переносилось також і на українську науку, українські школи, українську інтелігенцію, хоч українці завжди ближче стояли до заходу, ніж до сходу; хоч українська с.-г. наука та с.-г. школа для умов свого краю були на висоті свого призначення.

В дійсності ж існують цілі галузі с.-г. науки, які на Україні розроблені далеко ліпше, ніж у Західній Європі, напр. ґрунтознавство, загальне хліборобство, с.-г. досвідна справа, теорія трудового господарства, громадська агрономія, як і навпаки — існують галузі

¹⁵⁾ В. Воблий — Всеукр. Академія Наук: «Праці комісії для виучування звичаєвого права». Вип. 3. стор. 279—282.

¹⁶⁾ Віктор Доманицький: «Нові засади аграрного законодавства» . . . стор. 15—19. Його ж «Засади українського рурбанізму». Прага—Братіслава. 1940, стор. 28—29.

без порівняння ліпше розроблені в Західній Європі, напр., захист рослин, зоотехнія, ветеринарія, технологія продуктів сільського господарства, тощо. Є велика небезпека, що згадана поверховність, упередження та недовіря автоматично перейдуть і до Нової Європи. І це могло б стати для неї великою помилкою життєвого значення.

Проблема підбору фахівців для господарського відродження України, їх підхід до справи, їх методи праці та поводження з місцевими людьми є проблемою надзвичайно важливою як для Нової Європи, так і для України. Справа в тому, що українська етнографічна територія сильно відрізняється від сусідніх етнографічних територій своїми природничими, економічними, соціальними та культурно-побутовими умовами. Новітня середньо-європейська література чомусь більше цікавиться самою українською територією, ніж її населенням, а між тим, хоч ми тут і маємо до діла з народом цивілізаційно (але не культурно) не зі своєї вини завідсталим, але в той же час — з народом гордим, свободолюбивим, чуттєво-стихійним (все розділить з тим, кого любить; всіх заходів уживе, щоб знищити того, кого ненавидить); тут існують свої звичаї та обичаї, що плекалися століттями; своя правосвідомість, своя філософія, свій спосіб думання (ментальність) та поводження з людьми; ігнорувати все це — було б дуже великою помилкою.

Щоб творити плани відродження сільського господарства України є необхідним тісний контакт (і повне довіря) відповідальних німецьких фахівців з представниками української с.-г. науки та с.-г. практики в Краю та на еміграції. В Краю існували високі с.-г. школи (С.-Г. Інститути) в Кам'янці-Подільській, у Києві, в Одесі, в Харкові; Агронічний Відділ існує і на Львівській Політехніці; на еміграції від р. 1922 до р. 1935 існувала чотирилітня висока школа політехнічного типу — Українська Господарська Академія в Подєбрадах (у Протектораті), яку чеський уряд під натиском більшовицького (московського) та польського урядів р. 1935 зліквідував; всеж і донині в Подєбрадах існує Спілка Професорів Української Господарської Академії, яка має біля 40 членів і яка вже 9 літ веде приватний Український Технічно-Господарський Інститут позаочного навчання в Подєбрадах. Катедри економії, статистики, кооперації та соціології існують і на Українському Вільному Університеті в Празі.

Практичні фахівці-українці зорганізовані в Секції Українських Інженерів та Техніків при Українським Національним Об'єднанні в Німеччині, в Секції Інженерів та Техніків при Укр. Центральному Комітеті у Кракові, в Господарському Т-ві «Сільський Господар» у Ярославі й Любліні, в Хліборобській Палаті у Львові. Загальне число українських учених і практичних фахівців-українців технічно-господарського напрямку на еміграції й у Галичині разом сягає поважного числа 1.500 душ.

З відповідальних німецьких фахівців, українських учених і фахівців-українців доцільно було б створити Комісію для ви-

роблення українського державного плану («Укрдержплан»), що ділилася б на поодинокі сектори чи підкомісії; між ними поважне місце належало б і сектору сільсько-господарському.

Сама праця по виробленню плану могла б відбуватися лише в такому місті, де існують не порушені бібліотеки та високі школи й де найближчої зими можуть бути терпимі умови для існування мешканців. З усіх українських міст цьому найбільше відповідає Львів, де до планування могли би бути притягненими й досвідчені Галицькі фахівці технічно-господарського напрямку, зокрема інженери-агрономи та інженери-лісівники.

В другу чергу могли б приходити під увагу Кам'янець-Подільський та Вінниця, але це був би значно гірший вихід зі ситуації.

Члени комісії для планування могли би бути рівночасно й викладачами на високих технічно-господарських школах та на різних курсах перевишколу, прискороного вишколу, тощо, потреба в яких є нині дуже велика. Бо особливості терену колишньої У. Р. С. Р. такі, що для успішної праці в ньому, особливо для пропаганди там нових концепцій, нових ідей, нових — доцільних форм господарювання, мало бути добрим фахівцем, мало й володіти українською мовою, — треба знати ще місцевий побут, місцевий господарський досвід, знати досягнення місцевих с.-г. досвідних установ, цілковито опанувати й пережити всі конкретні первні української культури, так відмінної від інших словянських культур. Навіть ті фахівці-українці, що виховувалися в чужоземних технічно-господарських школах, не вповні надаються до роботи в цьому терені (потрібний певний короткотерміновий перевишкіл — повторні курси), — що ж казати про фахівців-чужинців?!

Але є такі галузі сільського господарства й с.-г. промисловости, де будуть корисні й фахівці-чужинці, як от, напр., городництво й садівництво, скотарство, птахівництво, молочарство, беконярство, консервація й перерібка овочів, цукроварство, гуральництво, броварство, й інші галузі с.-г. промисловости. Одначе й на ці галузі ліпше брати українців — ніж представників чужих націй, щоб спричинитися з успіхом до збільшення темпа відбудови.

Існує думка, що головну ролю за відродження України мали б відігравати її місцеві фахівці, які працювали там за більшовицького режиму й які в деталях знають сучасну господарську дійсність на Україні. Без сумніву ця думка в засаді є здоровою, справною. Одначе радянська школа виховувала занадто вузьких фахівців, а цілий режим був там такий, що не давав їм можливости прилучитися до світової культури, пізнати Середню й Західну Європу, справно зрозуміти її тенденції.

Але й протилежна думка — про те, що головну ролю за відродження України мали б відіграти фахівці-українці з еміграції, також не є цілковито справною, бо ці фахівці занадто відірвалися від рідного ґрунту, занадто мало уявляють собі сучасну господарську дійсність. За те вони добре уявляють потреби Нової Європи, її шляхи розвитку, її тенденції. Тому саме

ця група українських фахівців найбільше надається для об'єктивного дослідження сучасної господарської дійсності України, для збирання надійних вихідних матеріалів, потрібних для створення господарського багаторічного плану. Саме ці фахівці, повернувшись до своїх рідних околиць, де вирости й працювали, як ніхто інший, підмітять всі зміни, що сталися за останніх двадцять літ, їх напрямок, глибину, наслідки, перспективи, і ніхто не зможе використати все це за відродження України ліпше, як вони.

Єдино справним поступованням за відродження України ми вважаємо сталий тісний контакт місцевих фахівців з фахівцями з еміграції й вироблення спільними силами обох цих груп українського фахового активу в порозумінні з відповідальними німецькими фахівцями.

На цю тему в українській щоденній пресі з'явилася стаття пера доцента Берлінського університету, д-ра Г. Й. Баєра під заголовком «Що знаходимо на Сході».¹⁷ Автор твердить, що «Східня Україна дуже правдоподібно не матиме навіть 10% осіб, потрібних у господарстві, культурі й адміністрації. А що релігійне почування при всій відсутності церковних організацій ще несподівано сильне, то пересадження західних українців на Схід без дальших консеквенцій неможливе»... Перше твердження ніяк не дається погодити з даними перепису населення в к. С. Р. С. Р. з року 1939, який показав, що в к. У. Р. С. Р. осіб з високою освітою було 222.154 (на 1000 душ населення — 7,2), а осіб зі середньою освітою — 2.928.212 (94,6 на 1000 душ населення). Ми маємо в своїх руках офіційне видання Професійної Спілки Робітників Землі й Лісу з р. 1928 під назвою «Аґроробітники України», в якому наведено 4.285 прізвищ з точними даними про місце й дату народження, освіту, характер й місце служби, тощо. Найновіші дані говорять про 23.578 агрономів на теренах У. Р. С. Р. Звичайно, етатизована господарка вимагає далеко більше фахівців, ніж господарка вільна, але й для етатизованої країни це числа імповантні. Коли навіть прийняти загибель великої частини цього активу, а до цього додати українських фахівців з еміграції та зі західних українських земель, то ситуація зовсім не випадає вже такою грізною та безнадійною.

Щодо другого твердження про різниці, які впливають з релігійного обряду між східними й західними українцями, то воно щонайменше анахронічне. Дійсно в XIX ст. було далеко більше різниць між східним і західним українцем, ніж лише різниця в обряді. Ці різниці плекали штучно славянофільські москалі та поляки, щоби розвивати єдність українського народу, і в той спосіб його опанувати. Але розвиток національної свідомости українців був на початку XX. ст. такий стихійний, що прийшло до цілковитої уніфікації всіх українських течій у свідому націю без уваги на різниці обряду,

¹⁷ Львівські «Щоденні Вісті» ч. 11 з дня 18. 7. 1941; передрук — «Краківські Вісті» ч. 162 (317) з дня 26. 7. 1941.

діалектів і державної приналежності. Самостійність України була проклямована також і східними українцями в столиці Західної України — у Львові напередодні 1900 р. Західня Україна в р. 1919 добровільно злучилася в Києві зі Східньо-Українською Республікою в одну державу. Східньо-Українська Народня Республіка мала західніх українців міністрами. А як ставиться східньо-український нарід до проводу західніх українців, — маємо яскравий приклад з доби світової війни. В таборах для українських полонених в Німеччині (Рапштаді, Зальцведелі, Вецлярі), де були сотні тисяч українських полонених вояків, були ще за царату організовані українські полки під проводом західніх українців, — отже східні українці давали себе організувати західніми українцями в свідомості, що їх чекає смерть на полі бою, або як зрадників царя. Чи ж би вони мали дати себе відстрашити від такої співпраці нині — при розбудові України лише ріжницею в релігійному обряді?! — Це неймовірне.

В кожному разі стаття ця дуже симптоматична, й не диво, що вона породила тривогу в душах як західніх, так і східніх українців. Ми стоїмо на тому ґрунті, що участь західньо-українських фахівців і цілого західньо-укр. господарства в відродженні Східньої України є коначною, — правда — в певних галузях і на певних — не завжди командних ролях.

Ми певні, що ніхто не в силах перевести відродження України так швидко, досконало, жертвенно, як саме український фаховий актив. Спеціально інженери — абсолюенти Української Господарської Академії в Подєбрадах, яких було випущено з Академії 559 (по фахах вони ділились так: агрономів — 125, лісівників — 92, гідротехніків — 117, хеміків — 58, економістів — 167) є цілево підготовлені до праці в специфічних умовах Наддніпрянської України й без сумніву відиграють велику роль в розрішенні цього надлюдськи тяжкого завдання.

Блокована Нова Європа потребує квітучої й господарськи відродженої України; Україна потребує сильної сконсолідованої й стабілізованої Нової Європи. Цей взаємно корисний симбіоз може легко й швидко розростися, якщо провідні чинники Нової Європи поставляться з повною увагою до особливостей і дійсних потреб українського народу (не лише заселеної ним території), передовсім до потреб українського селянства та його фахового активу.

Український нарід перший став до боротьби з жидівсько-московським більшовизмом, більше як двадцять літ провадив уперту — непосильну боротьбу, даючи можливість народам Нової Європи за цей час змобілізувати свої сили та ресурси, і сьогодні знаходиться в положенні вояка, сильно раненого на фронті за Нову Європу. З цього факту Нова Європа має зробити належні висновки.

Подєбради, 30 вересня 1941 року.

Die Landwirtschaft der Ukraine im neuuropäischen Wirtschaftssystem.

1. Die Realisierung der Idee Neuuropas wird die Ablösung der Länderautarkien durch eine alleuropäische, von der kolonialen und der transoceanischen Wirtschaft unabhängigen k o n t i n e n t a l a u t a r k i s c h e n Wirtschaft zur Folge haben.

2. Diese Wirtschaft wird nicht frei — sondern geregelt sein, wobei die Intensität und die Methoden der Regelung in den einzelnen Ländern verschieden sein werden.

3. Die eigenartigen wirtschaftlichen und sozial-kulturellen Verhältnisse in der Ukraine erfordern besondere Propagandamethoden und einen durchdachten wirtschaftspolitischen Plan für dieses Land.

4. Die Ukraine wird ihre Wirtschaft stark umbauend und intensiv erneuernd die Mängel auf dem Markte des kontinentalen Europas ausfüllen müssen. Der wirtschaftliche Umbau Ukrainas wird rasch vor sich gehen müssen.

5. Die landwirtschaftlichen Perspektiven Ukrainas sind:

Die Weizenkultur dominierend (im J. 1936 — 28% der gesamten Saatfläche, die noch auf Rechnung von Korn, Hafer, Gerste ausgedehnt werden kann, wobei auf die Ertragssteigerung aus je 1 ha Bedacht genommen werden muss).

Die Saatfläche der übrigen Korn- und Hülsenfrüchte machte im J. 1936 = 45% aus, die der übrigen technischen Kulturen, der Futterpflanzen, der Kürbisartigen sowie des Gemüses je 9%.

Plan für die Zukunft: Erweiterung der Saatfläche für nichtkornartige Kulturen auf Kosten des Roggens, Hafers und der Gerste, Ausdehnung der Maiss- und Hirsekultur mit Rücksicht auf die Geflügel- und Schweinezucht und der nichtkornartigen Enthomophilen als Basis für die Bienenzucht.

6. Die Kulturen Ukrainas werden durch die drei natürlichen Zonen: der Ursteppe, der Waldsteppe (Vorsteppe) und der Waldzone bestimmt.

7. Die Steppenformation drückt einen besonderen Stempel auf das wirtschaftliche, soziale und geistige Leben Ukrainas auf. Ihre klimatischen Merkmale: Unbeständigkeit des Klimas mit seinen regelmässigen „Dürre“-Zyklen, jedes vierte Jahr — und jedes elfte Jahr „die grosse Dürre“. Die Vernichtungerscheinungen in der Landwirtschaft infolge der „Dürren“ lassen von der Unbeständigkeit der Landwirtschaft in der Steppe sprechen.

8. Die Kulturen der Ursteppe und Kubans: Für Neuropa von hervorragender Bedeutung die Kulturen der Baumwollpflanze (über 500.000 ha), der Sojabohne und der Sonnenblume (im J. 1928 — 1,269.100 ha); von minderer Bedeutung aber ebenso wichtig die Rizinusstaude, Arachis, Sesam, Perilla. Eiweiss pflanzlicher Herkunft (zum Exporte nach Zentraleuropa geeignet) liefern Buschbohne und spanische Kichererbse. Beide sind hier frei von Schäd-

lingen und geben hochwertigen Samen. Weitere Kulturen: die Maispflanze (im J. 1936 — 962.000 ha), Hirse (1934 — 1,873.600 ha), Frühlingsweizen und Gerste; endlich — die Kürbisartigen (Arbuse, Melonen, Kürbise, Gurken) hatten im J. 1934 eine Saatfläche von 960.100 ha, — sowie Gemüse und Obst. Export von frischem Obst, Arbusen, Melonen und Gemüse, grosse Industrie von Obstkonservierung, Arbusenhonig (Nardek) sowie Melonen (Bekmess) und Aprikosenjams für die neue Wirtschaft von grösster Bedeutung. Von den Baumgattungen sind die Nussbaumarten und der Oelbaum viel versprechend; günstige Aussichten für den Seidenbau nötigten zur Maulbeerbaumkultur. Diese Baumgattungen sind als Waldstriche zum Feldschutz oder bei Meliorationen (beides auch als öffentliche Arbeiten) gedacht.

9. Nördlich von der Ursteppe erstreckt sich die etwas feuchtere Zone der Waldsteppe. Hauptkulturen: Winterweizen, Winterroggen, Hafer, Gerste; von den technischen: Zuckerrübe (1936 — 864.700 ha) verbunden mit einer blühenden Zuckerindustrie; weltbekannter Zuckerrübensamen (1914 — 33.000 ha); Kartoffeln, Flachs, Hanf, Tabak, Machorka (Bauerntabak), Etherölpflanzen, Winterraps; Pflanzeneiweiss liefern: Grün- und Gelberbse, Linse, Bohne, Puffbohne; in manchen Gebieten zweischrittiger Rotklee und dessen bekannter Exportsamen; endlich die wichtigsten Obstzuchtrayons (Äpfel und Pflaumen). Es wird auch eine Kautschukliefernde Pflanzenwirtschaft betrieben. Die „Kak Sagis“ („Tan Sagis“) eine Pflanze aus Mittel-Asien, liefert nach zehnmönatigem Wachstum eine ausreichende Menge von Gummi (im J. 1941 etwa 8.000 ha).

10. In der feuchten Waldzone werden gepflegt: Kartoffeln, Klee, Buchweizen (602.800 ha); gute Vorbedingungen für Lupin und Seradella. Auf Grund der Kartoffelkultur Branntweinbrennereien, Stärke- und Dextrinindustrie. Reiche aber meliorationsbedürftige Wiesen und Weiden bilden die Basis für zukünftige massenhafte Butter- und Käseerzeugung.

11. Zur Erzeugung tierischer Fette u. Eiweisse könnte ausser der Molkereiwirtschaft die Geflügelzucht herangezogen werden mit Hühnerfarmen, Brutmaschinen, künstlichen Bruthennen; an den Gewässern — Gänse- und Entenzucht; endlich die Schweinezucht mit bedeutender Fleischkonservierungsindustrie sowie Schaf- und Ziegenzucht.

Ausserordentlich wichtig ist für die Familienwirtschaft in der Ukraine das Problem des Gespannwesens, ohne das die Liquidation der koll. Wirtsch. nicht denkbar ist, deshalb sind folgende Probleme aktuell: 1. Erneuerung der Pferdezucht; 2. Ochsen- und Kuhgespanne; 3. Versorgung mit den kleinsten Traktoren.

12. Der Ernteertrag (von 1 ha) der aufgezählten Kulturen hat sich in den letzten 28 Jahren nicht erhöht, sondern ist gesunken (bei den Hackfrüchten um 20—40%, bei der Zuckerrübe von 162 q auf 97,7 q).

13. Die Erneuerung und Hebung der Landwirtschaft in der Ukraine ist von vitalstem Interesse für Neueuropa. Aber die durch die bolschewistische Wirtschaft hervorgerufenen Zustände werden den Erneuerungsprozess bremsen. Diese Wirtschaft war planmässig reguliert, äusserst zentralisiert, mechanisiert, traktorisiert. Der einstige Bauer wurde Höriger und beherrscht so manchen Arbeitsprozess nicht.

14. Die Reorganisation der Land- u. Volkswirtschaft muss in der Ukraine nach einem durchdachten Plane allmählich vor sich gehen. Die steigende Verstaatlichung wurde durch drei Fünfjahrpläne durchgeführt, die Entstaatlichung muss auch auf Grund mehrjähriger Pläne vor sich gehen. Der Prozess der Entstaatlichung muss aber womöglich rascher laufen, da dies der raschere Lauf des Wiederaufbaus der Wirtschaft erfordert. Hiefür gibt es zweierlei wichtige Gründe: 1. Subjektiv-politischer Grund: der grösste Teil der Landwirte stöhnt schon lange unter den Folgen der Verstaatlichung und wünscht zu der individuellen Wirtschaft zurückzukehren. 2. Objektiver Grund: die kollektivisierte Wirtschaft brachte Sinken der Intensivität, Nachlässigkeit, mindere Arbeitsqualität mit sich. Die Liebe zur Arbeit, zum Boden schwindet. Von einer Hebung der Landwirtschaft, des Bodenertrags, der Viehzucht u. s. w. kann nicht gesprochen werden, bevor keine zahlreichen individuellen Familienwirtschaften im Lande sind.

15. Die landwirtschaftlichen Versuchsstationen der Ukraine hatten in 60-jähriger Tätigkeit die rationellen Wirtschaftsmethoden in der Ukraine (besonders in der Steppenwirtschaft) genau bestimmt und festgestellt, dass der Bodenertrag Ukrainas noch 3—4 mal bei nicht grossen Investitionen erhöht werden kann. Die Erfahrung der Sozialagronomie der Vorkriegszeit ergab, dass der ukrainische Bauer allen agronomischen Verbesserungen leicht zugänglich ist und dem Fortschritte in der Wirtschaft Zuneigung entgegenbringt. Es geht nur darum, 1. ein solches ökonomisch-politisches Regim einzuführen, das der Landwirtschaft förderlich wäre, 2. die Erfahrungen der ukrainischen Versuchsstationen propagandamässig zu verwerten, 3. die entsprechenden Propagandamethoden anzuwenden.

16. Die Ausarbeitung eines Agrargesetzes sowie eines Arbeitsplanes der Agrarreform muss auf die Tagesordnung gesetzt werden. Die Gesetzreform muss den „fortschrittlichen Landwirt“ im Auge behalten. Heutzutage ist 88,8% an Boden der Ukraina kollektivisiert, d. h. „den Kollektivwirtschaften zur fristlosen Benutzung überlassen“. Der Autor dieser Ausführungen befürwortet die Erneuerung des beschränkten Privateigentums mit gleichzeitiger Verstaatlichung der Bodenrente (nicht aber des Bodens). Probleme der ukrainischen Agrarfrage wären noch: die Unteilbarkeit der Bauernwirtschaften, die beste Form der Besiedelung und der Bodeneinrichtung.

17. Diese Pläne müssten gemeinschaftlich von den verantwortlichen deutschen Fachleuten und den Vertretern der ukrainischen landwirtschaftlichen Theorie und Praxis aus der Ukraine und der Emigration ausgearbeitet werden. Sowohl in der Ukraine als auch in der Emigration bestanden und bestehen landwirtschaftliche Fachschulen. Ukrainische landwirtschaftliche Fachleute im Generalgouvernement und in der Emigration werden an 1500 gezählt. Zweckmässig wäre die Bildung

einer gemischten deutsch-ukrainischen Kommission zur Ausarbeitung eines ukrainischen Wirtschaftsplanes. Die Kommission müsste in einer grösseren ukrainischen Stadt arbeiten, wo die Mitglieder der Kommission gleichzeitig die zukünftigen Mitarbeiter **u m s c h u l e n** könnten.

18. Die Auswahl der Fachleute zur Reorganisation der ukrainischen Wirtschaft ist von immenser Wichtigkeit. Ein solcher Fachmann muss mit der Eigenart des Landes und dessen landwirtschaftlichen Erfahrungen sowie mit den Erfahrungen der Versuchsstationen vollkommen bekannt sein. Er muss auch alle Elemente der ukrainischen Kultur beherrschen.

19. Die günstigste Lösung der Fachleuteauswahl ist die Heranziehung der ortsansässigen ukrainischen Fachleute und der in der Emigration lebenden, die zusammen mit den deutschen Fachleuten im engen Kontakte aller Gruppen miteinander bei der Ausarbeitung des Wiederaufbauplanes und der Gesetzreformen die besten Resultate erhoffen lassen.

20. Der Autor polemisiert mit den Ausführungen des Univ. Doz. H. J. Bayer, der sich gegen die Teilnahme der westukrainischen Fachleute u. der westukrainischen Wirtschaft an dem Wiederaufbau der Ostukraine ausspricht. Der Autor beweist, dass eine solche Teilnahme möglich und nützlich wäre.

21. Das sich zum selbständigen wirtschaftlichen Leben entwickelnde Europa braucht eine blühende, wirtschaftlich erneute Ukraine. Die Ukraine braucht ein starkes, konsolidiertes und stabilisiertes Europa. Diese sich anziehenden Elemente dürften die günstigsten Resultate ergeben, wenn die regierenden Männer Neueuropas auch der Eigenart und den Notwendigkeit des ukrainischen Volkes, insbesondere dem ukrainischen Landwirte und seinen Fachleuten völliges Verständnis entgegenbringen.

22. Das ukrainische Volk hat eines der ersten die Waffen gegen den Bolschewismus ergriffen, hat den Kampf gegen ihn durch vierundzwanzig Jahre in verschiedener Form geführt und teilt heute das Los des Frontsoldaten für Neueuropa. Neueuropa muss daher die notwendigen Schlüsse ziehen.

